

NUS.9 | Chapir il temp, la durada e la midada - distinguer istorgia ed istorgias

- 1. Las scolaras ed ils scolars san sa far e duvrar correctamain concepziuns dal temp, chapir e duvrar temp sco concept sco era applitgar il radi da temp.**

renviaments
AS - Orientaziun temporal [3]
MA.3.A.1

Temp e concept dal temp

NUS.9.1

Las scolaras ed ils scolars ...

1	a	» san applitgar correctamain noziuns dal temp (p.ex. damaun, oz, ier) e far serias e glistas temporalas. plets dal temp, dis da l'emna, mais	MA.3.A.2.a
	b	» san preschentar graphicamain il temp (p.ex. circul annual), designar puncts marcants dal decurs da l'on e guardar sin l'ura. primavaira, stad, atun, enviern, ura	MA.3.A.1.b
	c	» san s'imaginar, realisar, ponderar successiuns d'acziuns sco era far experientschas quant ditg che insatge dura e stimar la durada.	
	d	» san differenziar structuradas dal di che restan e che varieschan e cumparegliar talas.	
	e	» san stimar, mesurar e preschentar graphicamain quant ditg che accziuns duran. radi da temp	
2	f	» san metter a lieu sin in radi da temp in svilup (p.ex. atgna famiglia) sur trais generaziuns.	
	g	» san metter a lieu sin in radi da temp epocas da l'istorgia. temp da crap, antica, temp medieval, temp modern	
	h	» san metter a lieu sin in radi da temp tscherts eveniments istorics u tschertas midadas (p.ex. invenziun da la scrittira, Patg federal 1291, furmaziun da la Republica da las Trais Lias, svilup da la Vuclina, battaglia a la Chalavaina, entrada dal Grischun en la Confederaziun svizra).	

- 2. Las scolaras ed ils scolars san s'occupar da durada e midada tar sasezs sco era en l'agen mund da viver ed ambient.**

renviaments

Durada e midada

NUS.9.2

Las scolaras ed ils scolars ...

1	a	» san raquintar l'agen svilup sco uffant ed il svilup da lur famiglia sur trais generaziuns (p.ex. cun ina seria da fotografias).	
	b	» san cumparegliar chaussas veglias e modernas. Tge è restà? Tge è auter? (p.ex. iseglia, vestgadira, nutriment). pli baud/oz, vegl/modern	
	c	» san descriver tge ch'è restà il medem en l'agen svilup ed en l'atgna famiglia e tge ch'è sa midà.	
	d	» san cumparegliar maletgs istorics dals conturns cun la situaziun actuala. Tge è restà? Tge è auter? (p.ex. chasas, vias en ils agens conturns).	

renviaments		
2	e	» san cumparegliar il temp da pli baud cun il temp dad oz. Tge è restà il medem? Tge è sa midà? (p.ex. munds da viver d'uffants, abitar, far fiu en il temp da crap tempriv, relaziuns tranter las schlattainas). temp da crap tempriv
	f	» san descriver la midada da la cultura da l'uman en in'epoca da pli baud (p.ex. dal temp da crap tempriv al temp da crap tardiv, da l'antica al temp medieval). temp da crap tardiv
► Cumpetenza consecutiva: STS.5.1, STS.5.2, STS.5.3		

3. Las scolaras ed ils scolaras san chapir co che l'istorgia vegn reconstruida or dal passà.		renviaments AS - Orientaziun temporal (3) AS - Fantasia e creativitad (6)
<i>Istorgia sco reconstrucziun dal passà</i> NUS.9.3 Las scolaras ed ils scolaras ...		
1	a	» san chapir il princip d'istorgias e lur structura tipica (p.ex. in'istorgia ha in cumenzament, ina part centrala ed ina fin; ella consista d'ina acziun cun differentas personas). structura d'in'istorgia
	b	» san sviluppar visiuns sin basa da ruinas u edifizis, co ch'els han vesì or en temps passads (p.ex. chastels, cuvels, chasas veglias). ruina
	c	» san sviluppar visiuns sin basa da chats e d'objects vegls (p.ex. objects en museums, dissegns sin grip, exhavaziuns, objects d'exhavaziun da Crestaulta Lumbrein, Cresta Cazas, Mutta a Falera, chastè da Mesauc) da la vita d'ina societad da pli baud (p.ex. temp da crap, temp roman, temp medieval tardiv). exhavaziun, object chattà
	d	» san sa far in maletg d'ina cultura passada (p.ex. China, Egipta antica, Imperi roman) or d'istorgias, raquints, maletgs. MI.1.2.c
2	e	» san s'elavurar or da texts da diever, chartas, funtaunas in maletg differenzià d'in'epoca istorica. text da diever, charta, funtauna MI.1.2.e
	f	» san chapir ch'in eveniment istoric po vegnir raquintà a differentas modas e manieras (p.ex. conquista da la Vuclina, battaglia a la Chalavaina, persecuziun da strias, conquista da l'America).
	g	» san chapir che las differentas modas da vesair nà dal passà stattan en connex cun interess actuals (p.ex. Veglia Confederaziun).

4. Las scolaras ed ils scolars san far la differenza tranter istorgia ed istorgias.			renviaments
Istorgia ed istorgias			
NUS.9.4 Las scolaras ed ils scolars ...			
1	a	» san differenziar ina da l'autra istorgias fictivas ed istorgias realas.	
	b	» san identifitgar ils intents d'istorgias e descriver l'effect d'istorgias sin els sezs.	MI.1.2.b
2	c	» san declerar sin basa da tge caracteristicas che istorgias fictivas sa differenzieschan d'istorgias realas. ≡ istorgias fictivas/realas.	R.6.C.1.f
	d	» san declerar l'intent da ditgas e da mitus (p.ex. ditga da Guglielm Tell, tradiziuns a bucca ed a scrit dal Grischun).	
	e	» san - cun agid da criteris - differenziar ditgas e mitus da preschentaziuns istoricas (p.ex. ditgas da la Svizra).	
	f	» san reflectar a moda critica davart il diever da ditgas e mitus en il temp preschent actual ed identifitgar lur utilisaziun en la discussiun politica.	
► Cumpetenzas consecutivas: STS.7.1, STS.7.2, STS.7.3			